

MENINĖS KNYGRIŠYSTĖS PRADININKAS TADAS LOMSARGIS

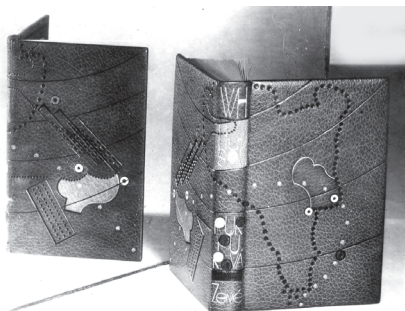
PARENGĖ KONSTANTINAS
PRUŠINSKAS

Pirmasis Lietuvos profesionalus meninės
knygrišystės meistras Tadas Lomsargis

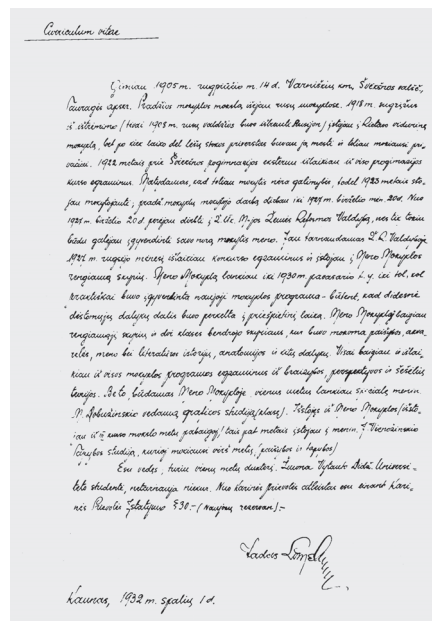

Tadas Lomsargis – meninės knygrišystės profesionalas, jos pradininkas Lietuvoje, knygnešio Tado Kazimiero Lomsargio sūnus. Gimė 1905 m. rugpjūčio 14 d. Varniškiose (Švėkšnos seniūnija). Knygrišystę studijavo Prahoje (Prahos valstybinėje grafikos mokykloje 1938 m. įsigijo dailiosios odos apdirbimo specialybę), Paryžiuje. Buvo vienas pirmųjų knygrišių Lietuvoje, pradėjęs puošti knygų įrišimus iš vidaus. Buvo gerai įvaldęs *Art Deco* stilių. Įvedė nemažai naujų knygrišystės terminų į lietuvių kalbą. Rišo knygas įžymiems to meto žmonėms: I. Simonaitytei, A. Smetonai, V. K. Jonynui ir kt. XX a. 4 dešimtmetyje aptaisė apie 40 knygų. T. Lomsargio sukurtiems knygų viršeliams būdinga lakoniška, racionali, neperkrauta kompozicija, kurios pobūdis atspindi literatūrinio kūrinio esmę. Įrišimai (P. S. Buck „Motina“ (1938), F. E. Sinlapės „Žmonės vasaros naktį“ (1939) stilingi, negausios detalės – įstrižainės, lenktos ir spiralinės linijos, taškeliai, brūkšneliai – kom-

ponuoti sekant *Art Deco* asimetrija, atektoniškumu, nors konstruktyvusis ir racionalus pradus vyravo. Dailininkas stengėsi pabrėžti natūralias odos savybes, ją minimaliai dažė, dažnai aplikudavo kitos spalvos oda, kai kada taikydavo intarsiją, kartais raizydavo, detales akcentuodavo aukso, tamsiu kontūru. Piešinį ir šriftą įspausdavo karštuoju būdu. Aktyviai dalyvavo parodose, Kauno amatų mokykloje vadovavo knygrišystės I skyriui. Nužudytas 1942 m. rugsėjo 26 d. Kauno IX forte, kur jis buvo kalinamas dėl savo kairuoliškų pažiūrų.

Tado Lomsargio įrištos knygos

1932 m. spalio 1 d. Tado Lomsargio gyvenimo ir veiklos aprašymas (Curriculum vitae)

(Atkelta iš 31 p.)

bankininkų, vaistininkų, verslininkų, kunigų. Lietuvių visuomeninis ir kultūrinis gyvenimas čia buvo gyvas ir turiningas. Veikė Lietuvos piliečių draugija, skaitykla ir biblioteka, repetavo choras ir šokių ratelis, buvo net Vilniui vaduoti sąjungos skyrius. Kolonijoje vykdavo lietuvių kalbos ir istorijos kursai, buvo organizuojamos valstybinės šventės ir kiti renginiai. Ypač iškilmingai Charbino lietuviai, ten gyvenę iš Lietuvos kilę žydai ir rusai švėsdavo vasario 16-ąją. Vieną kartą per metus jie surengdavo eitynes mieste. Tada tautiniais rūbais pasipuošusios lietuvaitės nešdavo tautines vėliavas. E. Jatuliui sumanius ir jam vadovaujant, Charbino lietuviai rengėsi išleisti „Lietuvių albumą“, kuriame būtų atsispindėjusi Mandžiūrijos ir Kinijos lietuvių istorija, rengėsi statyti tautos namus, būrė bendrą lietuvių, latvių ir estų chorą.

1945 m., kai pasibaigė karas su Japonija, Sovietų sąjunga užėmė Charbiną ir konsulas E. Jatulis buvo suimtas, vėliau atvežtas į Vilnių ir įkalintas Lukiškių kalėjime, o 1946 m. išvežtas į Rusijos gilumą ir nuteistas 10-čiai metų. Konsulas buvo kaltinamas tuo, kad jis 1940 m., būdamas nusiteikęs prieš sovietų valdžią, atsisakė grįžti į tuo metu sovietinę Lietuvą ir toliau ėjo konsulo pareigas, kol SSRS kariuomenė užėmė Charbiną. Konsulas ir sunkiausiais gyvenimo momentais garbingai gynė Lietuvos diplomato garbę ir orumą.

Jo byloje Nr. 89697 yra išlikęs dokumentas, rašytas 1946 m. Sverdlovsko kalėjime. Jame yra tokie žodžiai: „E. Jatulis apklausi-nėjamas laikosi išdidžiai, įžeidinėja tardymo organus, daro pareiškimus, žeminančius tardytojus. Nežiūrint daugkartinių įspėjimų, E. Jatulis savo veiksmų nekeičia.“

Nutarta: tardomąjį E. Jatulį uždaryti 5 paroms į karcerį.“

Bė kaltės kaltas lietuvis diplomatas karceriuose ir lageriuose prarado sveikatą. 1955 m., atlikęs jam paskirtą bausmę, paliejęs ir jau būdamas neįgalus, gavo teisę grįžti į Lietuvą. Mirė 1956 m. gegužės 6 d. Šiaulių ligoninėje. Palaidotas Linkuvos kapinėse, šalia brolio kunigo.

E. Jatulio šeima į Charbiną nebuvo išvykusi, o gyveno Gedminaičių dvare. Žmona Bronislava dirbo Švėkšnos gimnazijos mokytoja. 1943 m. ji, susirgusi šiltine, mirė ir buvo palaidota Švėkšnos kapinėse, šalia Gedminaičių grafų Broel Pliaterių. Abu jos sūnūs – Vytautas ir Gediminas – gyvena JAV.